

كورتمة ودای ریکه وتنی شهنگال؛ برپاری سهر کاخهز و گۆرانی سهرعهرز

26-11-2020

نووسه رهکان

ناوهندی لیکۆلینه وهی رووداو

کورتة : ئەوه نزیکه ی 2 مانگه ریکه وتنی شهنگال واژۆکراوه و به تازهیی، ههندی ههنگاوی کرده نی بو جیبه جیکردنی نراون. بیگومان لادانی به ربه ستهکانی ئەو ریکه وتنه ئاسان نییه و، سهره داوی زۆریش هه ن که ده ریده خه ن حکومه ت به دوا ی چاره سه ریکی ناو نجیدا ده گه ری ت تا بنه سته شهنگال بکاته وه.

زريان رۇژھەلاتى |

بەرايى

ئەوۋە نىزىكە 2 مانىگە رىككەوتنى شەنگال واژۇكراوۋە بە تازەيى، ھەندى ھەنگاۋى كىردەنى بۇ جىيەجىكردىنى نراون. بىگومان لادانى بەربەستەكانى ئەو رىككەوتنە ئاسان نىيە و، سەرەداۋى زۇرىش ھەن كە دەرىدەخەن حكومت بەدواي چارەسەرىكى ناونجىدا دەگەرپىت تا بىنبەستى شەنگال بكاۋە.

شەنگال مەيدانى كىشمەكىشىكى فرەلايەنى ناوخۇيى و دەرەككىيە. بەررۇۋەندى چەندىن ھىزى جياۋازى لىرەدا بەرىكە دەكەون و جموجۇلى ھەرىكەكىشىيان، كاريگەرى لەسەر ئاسايش و مانەۋەي ئەۋىتر دادەنن و ئەمەش گرىكۆپىرەي شەنگالى دروستكردوۋە. ھەرچەندە لايەنە رەسمىيەكانى رىككەوتنى شەنگال، ھەولير و بەغدان، بەلام بەكردەۋە ئەو بازىنەيە فراوانترە و واديارە رىككەوتنەكەش، بەبى سازان كىشەي تىدەكەۋىت.

جىيەجىكردىنى رىككەوتنى شەنگال لە چ ئاستىكدايە؟

نەجم جبوورى پارىزگارى نەينەۋا باسى لە ئاسانكارىيەكانى حكومت بۇ گەرەنەۋەي ئاۋارەكانى شەنگال كىردوۋە. بىجگە لەۋە، بەرپىرسانى ھە ۋىلير و بەغداش چەندجارىكە جەخت لە جىيەجىكردىنى رىككەوتنى شەنگال دەكەن و تەنانتە رايانگەياندوۋە كە لەسەر ناۋى قايمقامى نوپى ئەۋىش رىككەوتوون. ھەرچەندە بابەتى چۇنىيەتى بەرپۆۋەبىردىنى شەنگال بەھۇي ۋاقىي دوو ئىدارەيى، خواستە جۇراۋجۇرەكانى ھەر4 لايەنى ئىدارىي پىرسى شەنگال - پارىزگارى نەينەۋا و حكومتى بەغدا و ھەرىمى كوردستان و مەجلىسى خۇسەرىي دىموكراتىي شەنگال - پىرسىكى ئالۇزە، بەلام گرىكۆپىرەي سەرەككىي ئەو رىككەوتنە، نەك گەرەنەۋەي ئاۋارەكان و قايمقام، بەلكوۋ پىرسى مان و نەمانى ھىزە چەكدارەكان لەۋ قەزايە و دۇسىيە ئەمنىيە.

قاسم ئەعەرەجى راۋىزگارى ئاسايشى نىشتىمانى عىراق لە ماۋەي رابردوۋدا، لانىكەم دوۋجار بە ئاشكرا سەردانى ھەولير و شەنگالى كىردوۋە و ئەمەش لەۋانەيە نىشانەيەك بىت بۇ قورسبوونى رازىكردىنى لايەنەكان و ھەۋلدىنى حكومت بۇ دۇزىنەۋەي چارەسەرىكى ناونجى. بەدەر لەۋە، ناردنى دوو لىۋاي پۇلىسى فىدرالى بۇ شەنگال لە 21ى ئەم مانىگە، ئەۋىش دواي نىزىكە 2 مانىگە لە واژۇكردىنى رىككەوتنەكە، ھەرۋەھا سەردانى فەرىق روكن عەبدولئەمىر شىمەرى فەرماندەي ئۇپەراسىۋنە ھاۋبەشەكان و فەرىق روكن جەغفەر بەتات فەرماندەي پۇلىسى فىدرالى بۇ شەنگال [1] ئەۋەي دەرخت كە حكومت بەكارھىناتى ھىزىشى لە پىشچاۋ گرتوۋە و سوۋرە لەسەر سەپاندى دەسەلاتى خۇي لەۋى.

لە رۇژە سەرەتايىيەكانى رۇبىشتىنى پۇلىسى فىدرالىيەۋە، بىجگە لە پەپەشە، ھەموۋ ھىزەكانى دىكە رازىبوون كە لانىكەم لە ناۋەندى قەزاي شەنگال دەرەكەون. ھەلبەت حسۇ ئىبراھىم يەككە لە بەرپىرسانى خۇسەرىي شەنگال، لە چاۋپىكەوتنىكدا لەگەل تەحسىن قاسم پەيامنىرى روۋداۋا ئامازەي بەۋە كىردوۋە كە لەۋانەيە ئەۋان بە كىشانەۋەي يەپەشە لەۋانەندى قەزاي شەنگال رازى بن، بەلام بە كىشانەۋەي ھىزى ئاسايشى ئىزدخان رازى نابن. جگە لەۋە شوپنەكانى خۇيشان لەسەر چىاي شەنگال بەرنادەن.

لەلايەكى دىكەۋە بەپى ھەندىك لە سەرچاۋەكان، "ھەشدى شەعبى ئىزدى بە فەرماندەيى خال عەلى كە گرىدراۋى لىۋاي ئىمام حسىنە لەگەل ھىزەكانى دىكەي ھەشدى رازىبوون كە لانىكەم 5 كىلومەتر لە ناۋەندى قەزاي شەنگال دووركەون و بەشىكىان لە دۇمىز لە باشوورى ئەو ناۋچەيە جىگىرىبن." لەۋانەيە ئەمەش رىگەچارەيەكى ناونجىي حكومت بىت، بۇ ئەۋەي خالىكى ھاۋبەش لەبەيى خۇي و گروپەكانى ھەشدى شەعبىدا بدۇزىتەۋە. چوونكە، يەكەم بەندى مىحوەرى ئەمنىي رىككەوتنى شەنگال باسى دوورختىنەۋەي ھەموۋ رىكخراۋە چەكدارىيەكان لە سنوورى قەزاي شەنگال دەكات [2]، بەلام تا ئىستا ئامازەكان واديارن كە ئەو دوورختىنەۋەيە، لانىكەم لەماۋەي كورتخاپەندا، زياتر لە ناۋەندى قەزاي شەنگال بىت نەك ھەموۋ سنوورە ئىدارىيەكەي!

يەككى دىكە لە پىرسەكانى تايەت بە رىككەوتنى شەنگال كە لەۋانەيە مىشتومىرى لەسەر بىت، پىكھاتەي ئەۋھىزى پۇلىسى محەلىيە 2500 كەسىيەيە كە بىرپاردراۋە دروستبكرىت. بەپى بارودۇخى عىراق و دابەشبوونى ئىزدىيەكان، كە بەسەر سىن بەرەي ھەشدى شەعبى، ھەرىمى كوردستان (پارتى - يەكىتى) و پ.ك.ك دابەشبوون، لەۋانەيە ھەرلايەك و بىھوئىت زياترىن پىشكى دامەزراندنى

ههوادارانى خۇي لىو ھىزەدا بەرىكەۋىت. رىككەۋىتنەكە جىگرتنى ئەندامان و لايەنگرانى پ.ك.ك و رىكخراۋەكانى نىك لىو لىو ھىزى پۇلىسەدا قەدەخە كىرەۋە و ئەمەش، خالىكى دىكەيە كە رىكخراۋە سىياسى و سەربازىيەكانى نىك لىو پ.ك.ك لىي ناپازىن. ئەوان دەيانەۋىت لەدىيارىكىردنى قايمقامى نوپى شەنگالىشدا بەشدارىن كە بەپى رىككەۋىتنەكە، لەلايەن بەغدا و ھەولير و پارىزگارى نەينەۋاۋە دەستىنشانەكەرىت.

لە روالەتدا وادىبارە كە ئىستا تاقە بەرىبەستى رىككەۋىتنى شەنگال، رازىنەبوونى ھىزەكانى نىك لىو پ.ك.ك بىت و بە ئەگەرى زۇر، حكومەت ھەۋلەدەت رىكايەكى ناۋىجى بۇ ئەۋەش بۇزىتەۋە. پىناچىت حكومەتى بەغدا لەم ۋەختەدا بىەۋى تەنيا بەھىز ئەو پرسە يەكلاۋىتەۋە و شەرىك روۋىدات، ئەۋىش لە كاتىكدا كە لانىكەم بەشىك لە خەلىكى شەنگال پىشتىۋانى لەو ھىزانە دەكەن. بەپى ھەندىك لە سەرجاۋەكان، لە سالى 2018 ۋە بەشىك لەو ھىزانە كە بە نىك لىو پ.ك.ك ھەژمار دەكرىن، بە ناۋى ھەۋجى نەسرلموبىن لەسەر ھەشىدى شەعبى تۇماركراۋن. [3] مەروان بەدل جىگرى فەرماندەى ئەو ھەۋجەش رايگەياندوۋە كە نامەيەكان ناردوۋە بۇ حكومەت و لايەنە سىياسىيەكان و مەرجەيىت، ھەتا پىداچوۋنەۋە بە رىككەۋىتنى شەنگال بكرىت. [4] لەداۋى رىككەۋىتنەكەش، موختار موسەۋى پەرلەمانتارى فەتخ كە بۇ خۇي توركمانى شىعبىيە لەگەل لىۋا حسىن فەرماندەى ھەشىدى شەعبى لە نەينەۋا سەردانى ئىدارەى خۇسەرى شەنگالىان كىرەۋە. [5] ھەرلەۋ چوارچىۋەيەشدا دەستەيەك لەو ئىزدىيانەى لە رىككەۋىتنەكە ناپازىن، لەگەل بەدولعەزىز محەمەداۋى سەروكى ئەركانى دەستەى ھەشىدى شەعبى (ابو فدك) دانوۋستاندان كىرەۋە. [6] لەۋانەيە ھەبوونى پەيوەندى ئەو گروپانە لەگەل سىياسىيەكانى شىعبە و ھەشىدى شەعبى ۋا بكات كە دواچار دەرجەيەك بۇزىتەۋە و، بەشىك لە داۋاكارىيەكانى ئەو ھىزانەش جىبەجى بكرىن.

رەھەندە ناۋخۇي و دەركەيەكانى رىككەۋىتنى شەنگال

حالى حازر 7 جۇر ھىزى رەسمى و ناپەسىمى بە ھەزاران چەكدارەۋە لە سنوورى قەزاي شەنگالدا ترىجاۋن و ئەمەش، ھەموو كات ئەگەرى بەرىكەۋىتنە بە كراۋەي دەھىلئىتەۋە ئەگەر حكومەت بەسەر دۇخى ئەمىندا زال نەبىت. ئا لەو روانگەيەشەۋە، بۇ زامىنكردى ئاسايىشى رىككەۋىتنى شەنگال، ئەۋە گىرنگە كە چ لايەنىك بەسەر سنوورەكانى شەنگال لەگەل رۇژئاۋا- سوورىا، بەرزايىيەكانى چىاي شەنگال و ناۋەندى قەزاكەدا زال دەبىت. دوورخستىنەۋە چەكدارەكان لە ناۋەندى قەزاكە بايەخى بۇ ئاسايىكرەنەۋە پرسە ئىدارىيەكان و گەرانەۋە ئاۋارەكان و بونىاننەۋە شەنگال و كۇتايىھىنان بە دوۋئىدارەيى ھەبە.

حكومەتى عىراق دەپەۋىت، نىكەى 80 كم لە لىۋارە سنوورىيەكانى باكورى شەنگال لە رەببەۋە ھەتا بەعاج كۇنترۇل بكات و دوو دەروازەى سنوورىي ناپەسىمى نىۋان شەنگال و رۇژئاۋاى كوردستانىش بكرىت، كە ئەۋانىش گەلىن شىلۇ لە سنوورى بارا- نىكەى 40 كم لە باكورى رۇژئاۋاى شەنگال- و دەروازەى تىركا لە باكورى سنوونىن. ئەمەش ناپەزايى ھىزەكانى يەپەشە و ئاسايىشى ئىزدخانى لىكەۋىتەۋە كە بە نىك لىو پ.ك.ك ھەژمار دەكرىن. چوۋنكە ئەۋە دەتوانىت گىرنت بۇ رىكاكانى ھاتوچۇ رۇژئاۋا درووستىبات. چىلمىزا و بەرزايىيەكانى دىكەى چىاي شەنگالىش ۋەكوو شوپىنىكى دىكەى ستراتىزىيە كە حكومەت بە تەمايە كۇنترۇل بگرىتە دەست، بەلام تا ئىستاش يەپەشە پىي رازى نەبوۋە. لەم سالانەى دوايىدا بەھۇ دۇخى رۇژئاۋاۋە، شەنگال بايەخىكى ستراتىزى بۇ پ.ك.ك پەيدا كىرەۋە بۇيە دۇ ھەرجۇرە رىككەۋىتنى بەغدا و ھەرىمە كە زىان بە پىنگەى ئەو بگەيەنئىت. چىاي شىنگال بە بەرزايىيەكى زىاتر لە 1400 مەتر، دىمەنى تۇپۇگرافىي ئەۋ ناۋچەيەى لە دەۋرۋەبەرەكەى جىاكرەۋەتەۋە و بەسەرىدا زالە. ئەۋەش لەروۋى ئەمىنيەۋە بايەخىكى زۇرى پىداۋە.

بەپى رىككەۋىتنى شەنگال دۇسىيەى ئەمنى رادەستى حكومەتى بەغدا دەكرىت، بەلام ھەرىمى كوردستانىش لەۋەدا رۇلى ھەبە. ھەلبەت بايەخە ئەمىنيەكەى ئەم رىككەۋىتنە بۇ ھەرىمى كوردستان تەنيا ئەۋ رۇلە نىيە كە لە پىكەھىنانى پۇلىسى محەلى و ھاۋئاھەنگى لەگەل دامەزراۋەكانى حكومەتى بەغدا دەبىت، بەلكوۋ لەۋەشدايە كە بە ئەگەرى زۇر سەركىرنى ئەۋ رىككەۋىتنە دەتوانىت رى لە لەشكركىشىيەكى گىرمانەيى توركيا بۇسەر شەنگال بكرىت كە دەتوانىت ئاسايىشى ستراتىزى ھەرىمى كوردستان بخاتە مەترسى. لە داۋى روۋداۋەكانى گىشتىرسى سەربەخۇي توركيا پىداگرىيەكى زۇرى كىر بۇ كىرەنەۋەى دەروازەى سنوورى ئۇفاكۇيى بۇ دەۋردانەۋەى ھەرىمى كوردستان و كىرەنەۋەى ھىلئىكى دىكەى بازىرگانى لەگەل عىراق. ئەمە تا ئىستا سەرىنەگرتوۋە بەلام، ئەگەر بىتو توركيا بە پاساۋى ھەبوونى پ.ك.ك بەرەۋ شەنگال بىت ۋەك ئەۋەى لە 2019-2020 لە ناۋچەى برادۇست و بادىنان كىرەۋەتەى، ئەۋ ۋەختە بە ئاسانى دەتوانىت ئەۋ دەروازەيە بكاتەۋە. توركيا چەندىنچا شەنگالى ۋەك قەندىلى دوۋم ناۋبىردوۋە و ئەزمونەكانى رابردوۋش سەلماندوۋىانە كە عىراق ئەۋەندە بەھىزىيە بىتوان بەرى لى بكرىت. لەۋانەيە لەقسەدا توركيا پالپىشتى لە رىككەۋىتنى شەنگال بكات بەلام لە راستىدا، نەمانى بىانوۋى ھەبوونى پ.ك.ك لە شەنگال دەتوانىت بە قازانجى خواستە فراۋانخوۋىيە ناۋچەيەكانى نەبىت كە لە 2016 ۋە لە سوورىا و دواتر لە ھەرىمى كوردستان و لىبىيا و ئازەربايجان دەستىپىكرەۋە.

نەك هەر حكومهتی عێراق و هەریمی كوردستان، بەلكوو لهوانهیه ئەم بابەته لەپووی ئەمنییهوه بۆ ئەمریکاش پربایەخ بێت. لە هەریمی كوردستانهوه هەتا ئەنبار لیواریکی سنووری هەیه و مانهوهی دۆخی شەنگال وهكوو خۆی، واتای هەبوونی هەرهشەیهکی ئەمنی لە هێلی سنووری باکووری عێراق بۆ هێزهکانی ئەمریکا دەدات. حالی حازر هێزی ئەمریکا و هاوپهیمانان لە هەریمی كوردستان پارێزران. بههۆی هەبوونی دوو بنکهی سەربازیش لە پارێزگای ئەنبار و هەبوونی ولاتانی هاوپهیمان(عه‌ره‌بی سوننه) له‌ودوی ئەنباره‌وه، هێزه‌کانی ئەمریکا توانیویانه پێکه‌وه‌زانیکی ئەمنیان له‌گه‌ڵ گرووپه‌کانی حه‌شده‌دا هه‌بیت که به‌ زۆری گرووپه‌کانی نزیك له‌ حزبو‌للان. به‌لام له‌ به‌ینی هەریمی كوردستان و ئەنباردا، له‌ باکووری نه‌ينه‌وا، شەنگال هه‌یه که دۆخه‌ ئەمنییه ئالۆز و فره‌سه‌ره‌که‌ی ده‌توانیته‌ هێلی پارێزراوی هەریم- باکووری نه‌ينه‌وا- ئەنبار بۆ ئەمریکا ئالۆز بکات. رێککه‌وتنی شەنگال ده‌توانیته‌ دۆسیه‌ی ئالۆزی ئەمنی ئەو ناوچه‌یه‌ روونتر بکات و حكومه‌تی عێراق به‌رپرسیار بکات به‌رامبه‌ر ئەوه‌ی که له‌وێ ده‌گوزهریته‌. ئەمه‌ش ده‌توانیته‌ ئاسووده‌بیه‌کی ئەمنی زیاتر به‌ ئەمریکا بدات که بۆ سیاسه‌ته‌کانی له‌ عێراق و سووریا پربایه‌خه‌.

پێده‌چیت ئێران و گرووپه‌کانی حه‌شده‌یش که‌متر له‌ جاران له‌و رێککه‌وتنه‌ نا‌رازی بن. له‌وانه‌یه‌ رێککه‌وتنی شەنگال رۆلی ئێران و هه‌ندیک له‌گرووپه‌کانی حه‌شده‌ له‌و ناوچه‌یه‌ سنووردار بکات به‌لام کۆتایی پێناهێنیت. به‌رله‌ هه‌موو شتیکی، دۆسیه‌ی ئەمنی شەنگال ده‌که‌وتیته‌ ده‌ستی وه‌زاره‌تی ناو‌خۆ و ئاسایشی نیشتمانی. عوسمان غانمی وه‌زیری ناو‌خۆ که پێشتر فه‌رمانده‌ی سوپاش بووه، ئەزمووینیکی به‌هێزی هاوکاری به‌گه‌ڵ حه‌شده‌ و ولاتانی دراوسێ وه‌کوو ئێران له‌شهری دژی داعش و گرتنه‌وه‌ی که‌رکوک له‌دوای گشتپرسی سه‌ربه‌خۆیی هەریمی كوردستاندا هه‌یه. غانمی له‌ چه‌ند رۆژی رابردوودا فه‌رمانده‌ی فیرقه‌ی شه‌شی پۆلیسی فیدرالیشی گۆری که‌ دوور نییه‌ ئەم گۆرانه‌ش به‌هۆی رێککه‌وتنی شەنگاله‌وه‌ بوویته‌. چوونکه‌ "فیرقه‌ی شه‌ش به‌رپرسیاری دۆخی ئەمنی ناو قه‌زای شەنگال ده‌بیت." [7] بێجگه‌ له‌وه، قاسم ئەعه‌جی بۆ خۆی به‌کێک له‌ سه‌رکرده‌کانی به‌در بووه و له‌به‌رئه‌وه‌ش، ئەسته‌مه‌ پێشبینی بکریته‌ که به‌رزه‌وه‌ندییه‌کانی گرووپه‌ شیعییه‌کان ره‌چاو نه‌که‌ن.

ئەنجام

دواکه‌وتنی جێبه‌جێکردنی رێککه‌وتنی شەنگال و هەبوونی ته‌گه‌ره‌ی جیا‌جیا وایکردوه‌ که هەریم و به‌غدا به‌ کرده‌وه‌ بازنه‌ی رێککه‌وتنه‌که‌یان له‌سه‌ر شەنگال فراوانتر بکەن. وادیاره‌ له‌سه‌ر بابەتی دوورخستنه‌وه‌ی هێزه‌ چه‌کداره‌کان له‌ شەنگال، دوورکه‌وتنه‌وه‌ی 5کیلۆمەتری چاره‌سه‌ریکی ناونجی بێت. ره‌نگه‌ ئەم بابەته‌ بۆ پرسه‌کانی پێکهاته‌ی پۆلیسی محه‌لی و دیاریکردنی قایمقامی شەنگالی‌ش شۆرپێته‌وه‌ و هەر ئەو هه‌ولی چاره‌سه‌ره‌ بۆ رازیکردنی لایه‌نه‌کانی دیکه‌ش هۆکاریک بێت بۆ ئەوه‌ی که هه‌ولێر و به‌غدا ناوی ئەو قایمقامه‌ رانه‌گه‌یه‌نن که ده‌لێن له‌سه‌ری رێککه‌وتووین. پێده‌چیت ئەم بابەته‌ش له‌ ماوه‌ی یه‌ک مانگی داها‌توودا، به‌رله‌و کۆنفیرانسه‌ی ناشتی که‌ بپارێه‌ له‌ دیسه‌مه‌به‌ری ئەمسال له‌ شەنگال بکریته‌، تا راده‌یه‌کی زۆر به‌کلا بکریته‌وه‌.

له‌ راستیدا رێککه‌وتنی شەنگال له‌ دژی به‌رزه‌وه‌ندی هەریمی كوردستان و كورد به‌ گشتی نییه‌. به‌ پێچه‌وانه‌وه‌ ئەوه‌ ده‌توانیته‌ بپێته‌ نموونه‌یه‌ک بۆ ناوچه‌ كوردستانیه‌یه‌کانی دیکه‌ی ده‌ره‌وه‌ی هەریم. ئەمه‌ش له‌ دوای رووداوه‌کانی پاش گشتپرسی، لانیکه‌م بۆ ئیستا باشت‌ترین چاره‌سه‌ریکی مومکینه‌ بۆ ئەوه‌ی که كورد به‌ ره‌سمی له‌و ناوچه‌یه‌ وردە وردە رۆل پەیدا بکاته‌وه‌. ئالێزه‌دا خالی هه‌ره‌گرنگ ئەوه‌یه‌ که هەریمی كوردستان هه‌ستناکییه‌کی زیاتر پێشانبادات بۆ ئەوه‌ی که رێککه‌وتنه‌کانی سه‌باره‌ت به‌ قایمقامی نوێ و کاندیده‌کانی دامه‌زراندن له‌ پۆلیسی محه‌لی شەنگال، جێگه‌ی ره‌زامه‌ندی زۆربه‌ی کوردانی ئێزدی بێت.

[1] - [/https://www.ina.iq/116768](https://www.ina.iq/116768)

[2] - <https://www.rudaw.net/arabic/kurdistan/101020208>

[3] - https://arabic.sputniknews.com/arab_world/201806221033277049

[4] - [/https://alahadnews.net/120407/%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82](https://alahadnews.net/120407/%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82)

[5] -

<https://anfarabic.com/%D9%83%D8%B1%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86/alhshd-alshby-fy-zyart-lshnkali-n-nsmh-bay-hjwm-dd-shnkali-65519>

[/https://alahadnews.net/123480](https://alahadnews.net/123480) - [6]

[/https://www.ina.iq/116548](https://www.ina.iq/116548) - [7]